

מנהלת יקרה,

בעיני הצוות שלנו אנו נתפסות כנשות חינוך, לא רק כמנהלות; לכן צריך שיהיה לנו ידע כללי על החגים שהם חלק מלוח השנה והפעילויות של המעון. בכדי להעשיר את הידע שלנו ושל הצוות, ריכזתי כאן מידע שאספתי על החג; תוכלי לסכם אותו במילים שלך ולהעביר בישיבת צוות. מלבד הידע, הלימוד המשותף נותן לכולם גם תחושת חשיבות והערכה.

סרטון:

מצורף כאן קישור [למספר סרטונים נחמדים](#) שאספתי, הנותנים רקע כללי על מקורות חג ט"ו בשבט. את הסרטון הראשון הקרנתי במעון שלי לצוות וגם להורים בסוף היום.

טו בשבט

המקור הראשון שבו מוזכר ט"ו בשבט הוא [המשנה](#) הראשונה במסכת ראש-השנה: "אֲרֻבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרֹגְלִים. בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלִשְׁמַטִּין וְלִיֹּבְלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, בְּחֲמֵשָׁה עֶשְׂרֵי בּוֹ".

רש"י מפרש במקום - שלמרות שכל ראשי השנים האחרים חלים בראש חודש, במקרה זה ראש השנה לאילן חל באמצע החודש, בט"ו בשבט.

ראש השנה לאילנות מסמל שהפירות שאנו רואים על האילנות לאחר ט"ו בשבט הם פירות חדשים של שנה זו. לתאריך זה השלכות לחלק גדול מה**מצוות התלויות בארץ**, גיל האילן הוא שקובע את מעמדו ואת התרומה הניתנת ממנו, ואת גיל העץ סופרים בהתאם למספר ימי ה"ט"ו בשבט" אותו עבר.

עד שנתו השלישית העץ הינו טבל ואסור לאכול ממנו, בשנה רביעית- נטע רבעי ואוכלים את פירותיו בקדושה, ומשנה חמישית נותנים ממנו תרומות ומעשרות בהתאם למחזור השמיטות.

בתני"ך, במשנה ובגמרא איננו מוצאים התייחסות לט"ו בשבט כיום חג, מלבד מה שמצוין במשנה בהקשר חקלאי-הלכתי.

בשנים שחלפו לאחר חתימת התלמוד, **בסביבות שנת 500 לספירה**, הופיעו ניצנים ראשונים לשינוי מעמדו של היום מתאריך אדמיניסטרטיבי ליום טוב¹. ביטוי הראשון מפורש לכך אנו מוצאים במקורות מתקופת [הגאונים](#) לפיהן ביום זה נערכו תפילות מיוחדות ונאמרו פיוטים לברכת האילן ולהצלחת היבול².

¹ גלעד, איילון מתוך 2825: .http://www.haaretz.co.il/premium-1683

² בגניזה הקהירית נמצאו שני פיוטי [תפילה](#) מרבי [יהודה הלוי ברבי הלל](#), משורר שחי [בארץ ישראל](#) לפני שנת אלף לספירה. האחד פותח במילים: "[אדר נוזלי ישע תזיל להמוני](#)", והשני "ראש אמרתך אמת במלךך".

בתחילת תקופת הראשונים נשתמר אצל יהודי אשכנז ציונו של ט"ו בשבט כיום חג. עדות לכך ראינו בפסיקתו של רבינו גרשום ובשולחן ערוך, שם נפסק שאין לגזור תענית על הציבור ביום חמישה עשר בשבט, כמו שאר הימים שמוגדרים כימים המיוחדים לטובה לדורות. מנהג נוסף שהחל רווח הוא מנהג אכילת הפירות מארץ ישראל. מנהג זה מוזכר בחלק מספרי החסידות וכן ברישומים של מנהגי קהילות שונות³. המנהג הרווח היה לאכול מפירות מיובשים משבעת המינים⁴ וכן מיני שקדים ואגוזים.

במאה ה-17 התפתח מנהג נוסף⁵ עלי ידי חכמי **צפת**, שהתגבש והתפשט בתפוצות - מנהג עריכת סדר ליל ט"ו בשבט תוך קריאת הגדה מיוחדת לחג; מטרתו של המנהג הייתה להנחיל את אהבת הארץ ל**יהודי הגולה** ולזרז את הגאולה⁶.

בתחילת המאה ה-20, עם השיבה לארץ ישראל, מחדשי היישוב בארץ⁷ ראו בט"ו בשבט יום חג של ארץ ישראל וסברו שראוי לקיים בו הלכה למעשה את מצוות הנטיעה בארץ. כך קיבל ט"ו בשבט את אופיו המיוחד והחגיגי: חג הנטיעות, נוסף על הפן ההלכתי. דוגמה לרושם החגיגי שיש בנטיעות אלו מובע בשיר העממי שנכתב בתקופה זו:

"כך הולכים השותלים: רן בלב ואת ביד, מן העיר ומן הכפר, מן העמק, מן ההר - בט"ו בשבט! בט"ו בשבט!..."⁸.

עם קום המדינה אימצה מערכת החינוך את מסורת זו, ומדי שנה יצאו תלמידי בתי הספר היסודיים לטעת עץ בארץ, עם הזמן צומצמה פעילות הנטיעות.

בתחילת המאה ה-21 הפך טו בשבט גם ליום ציון **אקולוגי** ועוסקים בו בלימוד ובפועל בפעילות אקולוגית. גופים העוסקים בהגנה על החי והצומח יחד עם **משרד החינוך** הכריזו על טו בשבט כחג שמירת הטבע. וזאת בהשארית המדרש: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"⁹.

ליסיום: עיון הסטורי במקורות ובהיסטוריה על החג, מראה לנו באופן מרתק את ההתפתחות היסטורית של עם ישראל. כיצד מקור פונקציונאלי לכאורה, תופס עומק ומתפתח במהלך השנים למהות שמתכתבת עם ההיסטוריה של העם היהודי. החל מקביעת מועד להבאת הביכורים בזמן שבית המקדש היה קיים; לאחר מכן, כיום תפילה לתבואה טובה, עם הירידה לגלות כיום געועים לארץ ישראל, בשווינו לארץ כיום נטיעות והפרכת השממה, ועד ימינו אנו, בהם החג מקבל אופי של אחריותינו על שמירה על הטבע ומשאביו.

³ ר' **יששכר בן מרדכי אבן סוסאן**, מחכמי מרוקו שהתיישב בצפת כתב בספרו "עבור השנים": "יום טו בשבט ... ראש השנה לאילנות, לכן אין נופלים אפיים בתפילה ... והאשכנזים יצאו (ישמרם צורם וקונם) נוהגים להרבות בו במיני פירות אילנות לכבוד שמו של יום".

⁴ עקב כך שבעבר לא היו אמצעי קירור בעבר הדרך היחידה לאכול את הפירות היו כשהם היו יבשים. בימינו, למרות שאנו יכולים לאכול מפירות הארץ הטריים עדיין רווח הנוהג של אכילת הפירות המיובשים.

⁵ מנהג נוסף שהונהג על ידי חכמי אשכנז הוא לבקש ביום ט"ו שבת שיזכו באתרוג טוב ויפה, והתקינו תפילה מיוחדת לענין זה.

⁶ החג קיבל תוקף גדול מעולם הקבלה של הארי הקדוש, שראה מעשה של "העלאת ניצוצות" באכילה של פירות בליווי ברכת "בורא פרי הארץ" בט"ו בשבט, תלמידיו הפיצו את המשנתו זו והיא התפשטה בקהילות השונות.

⁷ במושב יסוד המעלה בשנת 1884 נערכה נטיעה גדולה שסימנה את ראשיתו של ט"ו בשבט כחג הנטיעות, הדבר גם בא לידי ביטוי בהצעתו של הסופר הציוני זאב יעבץ ב-1888 להנהיג בבתי הספר העבריים בארץ ישראל את היום הזה כיום המוקדש לטיול בטבע וללמידה על צמחי הארץ, ובנטיעות המוסדיות שהחלו בשנת 1908.

⁸ מילים: יצחק שנהר, לחן: ידידיה אדמון.

⁹ מדרש קהלת רבא, ט'.